

Lenka Chalupová

Nakladatelství
ČS

*Svatojánkové
ořechy*

Lenka Chalupová

*Svatojánské
ořechy*

Hněv pomine, nenávist zůstane.

DLUHONICE

Lenka Chalupová

*Svatojánské
ořechy*

Hněv pomine, nenávist zůstane.

Děj románu, který se odehrává v letech 1958 až 1959 v Dluhonicích u Přerova, je smyšlený. Jména lidí i jejich osudy jsou dílem spisovatelčiny fantazie...

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2023

Photographs on Page 2 © Muzeum Komenského v Přerově, p. o.
– ze sbírky Břetislava Passingera

Photograph of Authoress © Jan Gebauer, 2023

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2023

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2023

ISBN 978-80-7475-442-5 (ePUB)

ISBN 978-80-7475-443-2 (Mobi)

ISBN 978-80-7475-444-9 (pdf)

Lidi ten dům lákal – a současně děsil. V jeho zahradě rostly letité ořešáky, kterým nebylo nikdy dopřáno, aby svůj plod ve skořápce vydaly v čase zralosti. Pro Dluhonické byl svatojánský dům prokletý. „Vždyť je to proti Pánubohu,“ křížovali se, „shazovat ořechy z větví ještě nezralé... Je to jako vytlouct nedonošené dítě z lůna matky. Hřích, jenom hřích!“ Jenže Juliana Paukrtová se synem Hanušem a vnučkou Vilemínou neuměli jinak. Stejně jako všichni jejich předci, o svatém Janu ze všech stromů strhali zelené ořechy a naházeli je do sudů.

Léta 1958 a 1959 však přinesou dramatické změny. Třináctiletá Vilemína se musí vypořádat s novou životní cestou, během jediného roku se z dětské bezstarostnosti přenést do světa starostí dospělých a bojovat o své místo. Je tíživou situací v rodině vinna její máma Albína, zdatná agitátorka JZD, kterou místní nemají rádi pro její minulost pošpiněnou kolaborací s nacisty? Nebo za všechno může ten prokletý svatojánský dům?

Mína klečí v ložnici mezi postelemi rodičů a upírá oči k obrázku v oválném rámečku, který visí těsně nad dubovým čelem maminčina lůžka. Dívá se na Panenku Marii a odhání dotěrnou mouchu, která jí pořád lítá kolem hlavy. Nemá ráda rychlý a bzučivý hmyz, narušuje její poklidnou a mírnou povahu, kvůli mouchám se jí protiví i léto. A letos se jich urodilo pozeňnaně. I máma to říkala. Láká je masna pod kaplí Povýšení svatého Kříže, stojící jen kousek od jejich stavení... a taky jim voní dobytek souseda Staňka, který odmítl dát krávy do družstva a v hospodě mu kvůli tomu ani nenalejí, což maminka schvaluje, ale táta s babičkou ne.

Mouchy snad letos nezastaví ani jejich ořešáky, které je normálně odpuzují. Mína vstane, otevře kastlové okno a vyžene masařku. Venku je dusno, musejí v domě dělat luft, aby se tu dalo v noci dýchat. Záclony vlají do místnosti a vhánějí dovnitř vůni heřmánkového květu, který babička suší v průvanu na sítu, aby měli dost čaje na zimu. Mína znovu klekne mezi lůžka, zapře špinavé paty do dřeva postele a podívá se nahoru: „Svatá Terezičko, dej, ať není pravda, co mi dnes při polní hlídce povídala Lidka Farná. Prosím, ať je to pomluva místních nepřejícníků a drben. Dohlédni na to, ať je to jen kleveta, na kterou se zapomene. Budu se za to denně modlit, slibuji.“

Drobné ruce drží spojené dlaněmi i prsty, až jí předloktí sevře křeč. U krku ji škrtí šátek, který museli na hlídce mít všichni pionýři, a Mína je na něj hrdá, stejně jako na odznáček, který má připíchnutý na kapsičce košile. Mohla by už vstát a jít, vždyť modlitbu odříkala, ale když ona má tohle místo tak ráda! Do ložnice rodičů smí jen výjimečně, všechno je jí tu proto vzácné a milé. Kulaté noční stolky s mosaznou lampičkou,

pod níž táta každý večer čte nebo počítá, co nestihl v práci. Velký budík posazený na porcelánovém talířku, který na něm tancuje, když se ve čtyři ráno rozdrní, aby vzbudil maminku, spěšně vstávající do družstva.

V ložnici visí i polička na květiny, které sem chodí zalévat babička, pečlivě se starající o dům a domácnost. Na stěně je obraz s Míninou podobenkou a pod ním na stolku džbán s lavórkem, vedle je komoda, na které je v bílém rámečku se zdobnými ornamenty postavena svatební fotografie rodičů. Táta na ní vypadá ještě větší a mohutnější, než doopravdy je, pusu má od ucha k uchu a na sobě tmavý oblek, ve kterém působí důstojně až vážně. Máma je malá, bledá, skoro neviditelná, na světlých vlasech má skromný věneček a v ruce jí chřadnou povadlé lilie. Nesměje se, spíše je zádumčivá, jako by přemýšlela, jaký život ji s tatínkem asi čeká. Na fotce to vidět není, ale ona dávno ví, že pod sněhově bílými šaty je už ukryta i ona, malá Vilemína Paukrtová, které tu v Dluhonicích nikdo neřekne jinak než Míno. Dříve jí to vadilo, jméno jí přišlo takové kočičí a nicotné, krátké ve své zdobnělině jako tkanička z dětských bot, ale za dvanáct a půl let svého života si na ně stačila uvyknout. Je jediná Vilemína ve vesnici, takže se mezi Mařenkami, Andulkami, Vlastičkami a Lidkami neztratí. A to i přesto, že je po mamince malá, hubená, nevýrazná a bledá, povahou tichá a přemýšlivá. Po tátovi zdělila jen lásku k chemii a palce na nohou – no vážně, mají je úplně stejně placaté!

„Mino!“ volá na ni právě babička ze dvorku. „Popadni protěny košyk s kolicíky a přyd!“ Mluví jinak než všichni ostatní, trochu s čuháckým podřečím, typickým pro obce na pravém břehu Bečvy, trochu po svém. Tam, kde je po č, š, ř a ž měkké i, vyslovuje důsledně tvrdé, samohlásky zkracuje... a protože je vesnice ha-

nácká, ještě do toho míchá hanáčtinu. Mína nezvyklou mluvu své babičky zbožňuje.

Košyk a količky – to je její rozverná sobotní písnička, která pro ně dvě neznamená nic jiného než výzvu k tomu, že si stoupnou k neckám s valchou a na ní vydrbou ze špíny všechno prádlo, které se jim v domě za týden sešlo. Tatínkovy propocené košile, mamínčiny kalhoty načichlé smradem z kravína, Míнины šaty i prádlo, babiččinu zástěru a šátek všední i kostelní. Na hrubou špínu vezmou žíněný kartáč, jinak si vystačí se silou svých rukou. Vodu už prohřálo sluníčko, nastrouhané jádrové mýdlo je nachystané na jedné ze dvou židlí, které nesou tíhu vany.

„Dosrкну meltu a vlitnem na to, konec dlohyho odpočynku,“ haleká znovu babička.

Mína si s úlevou pomyslí, že má pro sebe ještě chvíličku. Malou chvílku, kdy smí očima pohladit panenku v dlouhých háčkovaných šatech, která jako nejpůsobnější ozdoba jejich domu sedí na mamínčiných pruhovaných peřinách. Má bílou hlavu z porcelánu a oči na ní jsou namalované trochu našišato, rty jsou vybledlé... přesto po panence Mína odmalička touží. Ráda by si s Bohunkou s porcelánovou hlavou hrála, převlékala ji, vozila v proutěném vozíčku, chovala ji a nosila na louku, kde si s Lidunkou vždycky rozprostřely kousavé deky a na nich se těšily hračkami... ale tohle jí bylo zapovězeno, panna byla nedotknutelná. Směla se na ni vždycky jen zpovzdálí dívat, nikdy se jí ani prstem dotknout, ani dechem nadzvednout šatky. Teď by mohla... však je tu sama, ale ona nikdy neudělá nic, co si máma nepřeje. Je poslušná, ničemu se nevzpěčuje – doma ani ve škole. A když v sobě pocítí tichý protest, zapíše ho raději do deníčku, který jí vloni nadělil Ježíšek. Jinak Mína nikdy nikoho nermoutí, to je jí pro-

ti myslí. I proto sundává z krku pionýrský šátek, aby babičku tím rudým hadříkem nerozzlobila. Schová ho do úborových trenýrek a opatrně přenesení do svého pokoje. Tam vymění sváteční bílou košili za pracovní, kolem pasu si zaváže zástěrku a šátek zmuchlá pod polštář.

Babička Juliana už na ni čeká. Pochvaluje si, že voda je měkká a teplá, mýdlo rozmělněné, mazlavé a voňavé. Jejich pracovní rituál je už takřka neměnný – každá na valše vydrhne jeden kousek, druhá ho vymáchá, vyždímá a pověsí na šňůru, která je natažena od malé cihlové prádelny až po výměnek. Visí na ní dřevěné kolíčky, které Míň připomínají omdlené vlaštovky... a proto vždycky spěchá, aby je mohla připíchnout na prádlo a oživila je. Miluje, když prádlo vlaje nad prostorem vybetonované části dvorečku, pes do něj radostně ňufá čenichem a kočky s přivřenýma očima nasávají jeho vůni. Je to mnohem veselejší, než když v zimě musejí zatopit pod kotlem a pak přenášet hadry na půdu, která je nízká a trochu zatuchlá, zčásti zaházená harampádím, které tam jejich předci ze svatojánského domu postupně natahali.

I když mají ruce rozmáčené a občas si na valše sednou kůžičku, pod níž pak štípe a pálí živé maso, mají obě takhle letní sobotní práci odpoledne rády. Povídají si a zpívají, smějí se a nedovedou si představit, že na podzim jim společné chvíle skončí, nebo dostanou jinou podobu. Posunou se totiž v prodejním pořadníku, který maminka bedlivě hlídá, a budou se muset smířit s pračkou, kterou jim sem přivezou, zapojí... a ona se stane součástí domu. Zmizí jejich obřad, přijdou o léty naučenou zvyklost. Juliana Paukrťová už od jara přemýšlí nad tím, proč vlastně snacha chce vyměnit její obětavou práci za jakýsi rachotivý stroj. Má to být snad pomsta, že nechce chodit mezi ženy do družstevní prá-

delny, když takovou vymoženost JZD zřídilo? Nebo Albíně přijde prádlo od ní nedbale vyprané? Špatně vybělené? Říká to teď s mírnou výčitkou i Míň, ale ta už v myšlenkách bloumá jinde, hlavu má mimo praní i jejich dvoreček. Dumá nad tím, je-li pravda to, co jí dnes řekla Lidka Farná. Zkoumá babičku očima, jestli se hodí vyzvídat, nebo ne, nakonec se osmělí.

„Proč jiní rodiče mají jednu velkou postel a máma s tátou je mají rozdělené uličkou velkou jako mezi školními lavicemi? Lidunka říkala, že její máma za kravínem viděla, jak moje máma...“

Juliana se překvapením zakuckala, až ucítila v nose šimrat mýdlo s jelenem a měla pocit, že se jí tam dělají malé bublinky, které co nevidět vyjdou z dírek do parného vzduchu a tam se rozprsknou na tisíc kapiček. Na co se jí to proboha malá Mína ptá? Kdo holce co napovídal? A proč? Je snad sousedům málo všechno to, co si v jejich svatojánském stavení museli odžít? Budou její vnučce vyprávět příběhy, které mají zůstat utajeny?

„Pověs pořadně tu tatovu košylu,“ napomene vnučku přísně, „visi tam jak Žydova hul.“

A pak ještě řekne něco, za co by si normálně raději vyřízla jazyk z pusy nebo odplivla do hnoje: „Dones ten pionyrsky šátek, taky ti ho přemacham, musíš ho mět z pole zaprašeny. Kdo to kdy viděl, tahat děcka mezi obili, aby tam hlídala!“ Hnusí se jí, když ho pak drží v ruce a pere na valše, ale pořád je to lepší nežli si vyprávět, proč má její syn se snachou rozdělené posteje. Nikomu po tom nic není... a Farným už vůbec ne!

„Lidku Farnou neposlouchej,“ špitne pak babička Míň do ucha skoro spiklenecky, „její rodina nam zavidí, nemají nic vic než domek v milostive vypujčce od obce a zahradku leda se šýškami, kdežto my vlastní

dům se svatojanskou zahradou, která je božym požehnaním. A Lidka je falešnica, je stejná falešnica jako její mama.“

Mína se za svou zvědavost zastydí a už mlčí. Jejich ticho je ale spojenecké a láskyplné.

Sobota 7. června 1958: Dnes jsem dělala, že babičku neslyším, když začala s tou pračkou. Vystály jsme v dubnu s mámou dlouhou frontu před Elektrou, abychom se zapisaly do pořadníku na pračku Romo, kterou vloni začali vyrábět ve Fulneku a maminka po ní moc touží, zatímco babička ji nechce. Babička mě zase na oplátku neposlouchala, když jsem chtěla vyprávět o tom, že si Lidunka Farná myslí, že má moje máma něco s tím novým zoo-technikem z družstva. Potřebovala jsem to babičce říct, ale nechtěla mě pustit ke slovu. Večer jsem si k ní vlezla do postele a stejně jsem jí to tajemství nakonec pošeptala. Mračila se a chvílku to vypadalo, že je to pro ni horší pomyslení než to, že budeme mít doma Romo z Fulneku. Zachumlala mě k sobě do peřiny, dlouho neříkala nic a pak jen: „Spi, ty drndo, buhvico Farna viděla!“

Je vedro, slunce žhne, Řehoř Farný s úlevou sundává propocenou uniformu. Bleděmodrá košile je neprodyšná, kravata zbytečně zahřívá hrdlo, kalhoty ho škrtí v pase, čepice s červeným lemem mu už dávno vypálila

do hlavy kolečko. Tmavomodrý stejnokroj, kvůli kterému mu lidi říkají *švestka*, je ale to jediné, co ho na jeho práci štve... jinak na ni nedá dopustit.

Jeho máma vždycky říkala, že se s krví policajta snad musel narodit, už jako malý kluk si v polích za Dluhonicemi nejraději hrál na četníky a zloděje a jeho nejlepší dětsí kamarádi – Hanuš Paukrt, Ctirad Souček, Evžen Kameník a Blažej Bartoš – se vžili bez odporu do rolí zločinců, které on dychtivě chytal, usvědčoval a trestal. Na přání otce se vyučil truhlářem, jenže na práci se dřevem byl levý a nebavila ho, ruce rozedřené třískami nesnášel, hoblík ho neposlouchal. Před válkou začal sloužit u četníků na nádraží, za války byl jediný Čech, který se směl podílet na ostraze dluhonské elektrorozvodny, po osvobození se stal příslušníkem Veřejné bezpečnosti a po osmačtyřicátém šéfem obvodního oddělení; spadala pod něj část města na pravém břehu Bečvy a vesnice Předmostí, Prosenice a Dluhonice. Tam všude vládl rukou přísnou, ale spravedlivou.

Jako na člověka váženého a nestranného se na něj lidi obracejí, a jeho ta důvěra hřeje. To, jak na něj dnes vyjela Juliana Paukrtová, ale nemá s jeho prací u VB nic společného. Ona si s ním přišla vyřídit účty pěkně zostrá a po sousedsku, sotva vystoupil z autobusu, už to na něj sypala a servítky si přitom nebrala. „Ať nas tvoje žena necha byt a nebere si nas do huby, my se o ni taky nestarame,“ spílala mu, „už nechci slyšet, že o nas cosi povída!“

Domů kvůli tomu přišel ze směny roztrpčený, ale chce tu záležitost vyřídit v klidu. Není hádavý a ani prudký, ale pořádek si musí sjednat, vždyť se s Hanušem Paukrtem kamarádí od dětství a nechce mít s jeho rodinou žádné potíže.

Není to poprvé, kdy své ženě Ludmile musí domlouvat... přesvědčovat ji, aby už proboha neroznáše-

la po vesnici drby a nechovala se jako škodná v revíru. On přece nejlíp ví, jak takové klevety ztrpčují život, ne- jedno lidské tlachání končí v policejních spisech... va- řit zlou krev se nevyplácí, zvláště pak na vesnici. Sám je smířlivý člověk, který druhým lidem nestrká zbytečně nos do jejich životů, o to víc se mu přičí, že si zrovna jeho Ludmila libuje v pletichaření a hašteření. A ještě silněji se mu zajídá, jak do těch pomluv zasvěcuje i ma- lou Lidunku. Holka, nejmladší z jejich pěti děcek, už má taky na jazyku usazenou zlou slinu a povídá, co by neměla. O dětech ze školy i o sousedech.

Ludmila mu nachystá na stůl talíř s nudličkovou po- lívkou, a když na ni Řehoř spustí, vztekle práská po- kličkou nad hrncem. Neodvází se mu vzdorovat, však je pořád hlavou rodiny on, ale protest si neodpustí. Řehoř usrkává vývar a v hlavě se mu točí spirála s odpovědí, proč má jeho žena na Albínu Paukrtovou spadeno. Ne- jednou mu přece rozhořčeně řekla: „Skupinářku mám v družstvu dělat já, ne ona! V sedmačtyřiceti letech mám poslouchat třicetiletou běhnu? Nikdy!“ A minulý týden mu s gustem vyprávěla, že viděla Albínu, jak se muchluje za kravínem se zootechnikem... a on ji při- tom varoval, ať to hlavně nikomu nevypráví, ať nedělá zle. Jenže Ludmila na Řehořova slova nedala.

Odstrčí talíř s nedojedenou polívkou, přisune k sobě židli s Lidunkou a řekne: „Aspoň ty buď rozumná, ji- nak tě lidi nebudou mít rádi. Ve středověku dávali pomlouvačným ženským železnou masku... takovou uzdu na spílání s ostrým hrotem, který jim probodl jazyk, aby už nemohly nikdy pomlouvat. Je to hřích – rozumíš, hřích!“ Pak se otočí k Ludmile, která stále ne- souhlasně práská kuchyňským náčiním, a jasně jí řek- ne: „A ty dáš Albíně Paukrtové pokoj, nic ti do jejího života není. Slyšíš? Nic!“

Nerad na svou manželku křičí, zdá se mu to nedůstojné a hloupé. Vychovali spolu pět děcek a poslední dobou se trochu vzdalují, jeho to mrzí, ale napravit se podle něj musí žena. On má svědomí obložené same-tem tak hebkým, že mu nic nebrání využít pěkné páteční odpoledne k vycházce do hospody, kde si dá dvě točený, zchladí hlavu a domů už přijde o něco krotší.

Než usedne k pivu, musí jít ještě ověřit anonym, co přišel na Nuzáka, který od léta pětapadesátého roku pobývá od čtvrtku do neděle ve volném pokoji u vdovy Trochtové, čpí potem a nemytým tělem, takže se Řehoř od něj při pozdravu spíše odtahuje... ale uznává, že ne- být příčinnivého Leopolda Ciny, kterému tu říkají Nu- zák, jejich vesnice by vypadala o poznání hůř. Pracuje tu od čtvrtka do soboty pro obec, přivydělává si k penzi – a dnes natírá okapy, které už novou barvu dávno po- třebaovaly. Lidi ho tu pro jeho zanedbaný vzhled nemají rádi, ale on je uklidňuje, že je Cina sice podivný, ale jinak neškodný. Domlouvá jim, ať jsou k němu sho- vívavější, vždyť je to starý chudák. Na přání Místního národního výboru ho nechal před třemi lety proklep- nout a neshledal na něm nic závadného, s policií měl co do činění jen před válkou, pak už ne. A ten jediný zápis ani nestál za slovo. Pocházel odněkud z Pardubic- ka, pracoval jako závozník v pekárně a po válce se pře- stěhoval do Přerova, kde dostal práci u Potahové služby a tam se těšil dobré pověsti. Byl ve svých sedmašedesáti letech svobodný mládenec – a jeho jediným škralou- pem byla v sedmatřicátém roce hospodská rvačka kdesi u Vlašimi.

Ten anonym, který přišel na oddělení, jim stroze sdě- loval, že Leopold Cina platí vdově Trochtové za ubyto- vání v domku na Návsi bokem víc, než ona přiznává a daní státu, a tak to musí Řehoř ověřit. Souhlasí, že

pořádek musí být, ale neví, proč má neodbytný pocit, že anonymní dopis psala jeho Ludmila... písmo je sice víc ležaté a jakoby ledabylé, ale on v tom sdělení cítí příkrost své ženy. Až se otrepe zhnusením, když na takovou podlost jen pomyslí. Nuzák je jeho dotazem překvapený, ale nařčení odmítá vrtěním hlavy – a Řehoř ví, že víc z toho nemluvy stejně nevyrazí.

Albína Paukrtová miluje mléko. Jeho vůni a sladkost. Teplo, které z něj sálá, když je čerstvě nadojené a následně vlažně odstáté přelévá do konví. Zbožňuje jeho barvu, v níž se odráží jméno, které jí dala do vínku maminka. Albína jako bílá a bělostná. Neposkvrněná!

Mléko je v jejích vzpomínkách to první, co ji spojovalo s mámou, je to věčná upomínka na její plná prsa a navlhle živůtky s mapou obkrouženou po mléku. Když ji do čtyř let, pak tělo připravila na příchod dalšího děcka a s narozením Jožina se její rodný dům v dluhonické části zvané Stará Bečva zase rozvoněl sladkou mléčnou něhou. Prsa měla tak obdařená, že přikládala i dítě sousedky, když ta přišla po úleku o mléko.

Proto má Albína mléko spojené s mateřskou láskou, hojností a blahobytem. I to kravské miluje, už jako malá holka se ráda starala o jejich jedinou dojnici, kterou v chlévě měli. Svou práci si proto nevybrala náhodně nebo z nouze. Když Mína v září jednapadesátého roku začala chodit do školy, nastoupila nejdříve do mlékárny ve vedlejší vesnici; v Předmostí pracovala ve sběrně u Anděly Francové, která ji trpělivě učila, jak má vypadat správná péče o mléko. Spolu je přebíraly

od dodavatelů, kontrolovaly jeho kvalitu, hlídaly, aby je nikdo nešidil ředěním vodou – což se občas taky stávalo, když lidi chtěli splnit státem diktované povinné dodávky –, sbíraly smetanu, vedly deníčky množství, tučnosti a jakosti. A nepojila je jen společná práce, i lidsky si sedly, obě se musely popasovat s podobně těžkým osudem. Andělina kmotřenka Valja, která s nimi v mlékárně pracovala, byla podivně mlčenlivá... a stejně dřevěný jazyk měla v důsledku otřesu i Albína máma. Přesně ta, která ji obdařila láskou k mléku. Dřív byla výřečná a veselá, ale její bodrá povaha utichla, když rodina za tragických okolností přišla o malého Jožku. Viněna z jeho smrti byla i Albína, rodiče jí vyčítali, že bratra dostatečně nehlídala... ale ona si byla jistá, že pravým viníkem jsou Východomoravské elektrárny, pro které pracoval i jejich otec – k těm natahovala prst a žalovala. Tehdy chtěly zabránit zaplavování pozemků okolo své rozvodny v Dluhonicích, proto přeložily ústí mlýnské strouhy o šest set metrů výše nad břehy Bečvy. Materiál k těm navážkám nechaly bagrovat v řečišti, a tím vznikly v řece asi šestimetrové prohlubně. V nečekané vodní propasti se devítiletý Jožin utopil, udělal pár pracně nazkoušených temp a pak už jen marně hrabal nohama v místech, kde čekal mělké dno, zmizel pod vodou a svižný proud ho táhl dál. Albína – v té době čtrnáctiletá – ho sice i s kamarádkou Toničkou hlídala, ale pomoci mu neuměly, skočily pro něj do vody, zoufale křičely, volaly na lidi, ale bylo pozdě. Jožku našli po třech dnech, Bečva ho donesla až k Troubkám, tělo se zaseklo o kořeny stromů, držících břeh. Nedlouho poté přejížděl řeku rolník s párem koní, kteří byli strženi do hlubiny a taky utonuli. Východomoravské elektrárny až po druhé tragédii přijaly odpovědnost a dno Bečvy nechaly rozbagrovat. Jejich

Jožinkovi to ale život nevrátilo a mámě zdraví také ne. Po pohřbu syna se odmlčela, mluvila jen střídmě, z nutnosti a bez zájmu.

Když otec v pětačtyřicátém roce rozhodl, že si Albína vezme za muže starého Paukrta, ani slovíčkem se jí máma nezastala. Nechala ji přestěhovat do svatojánského domu, i když Albína před ní klečela a prosila o slitování, zatímco ona jen seděla, dívala se skrz ni a mlčela. Zemřela, když měla Mína čtyři roky, ani vnučka její srdce neobměkčila. Druhou mámou se jí stala předmostská mlékařka Anděla Francová, k ní si chodila pro radu i útěchu. Společně udělaly také rozhodnutí, že Albína kývne na nabídku předsedy JZD Evžena Kameníka řídit kravín, který vloni v Dluhonicích postavili. Stala se tam skupinářkou a vedla ostatní dojičky, sama se ale považovala za nejpracovitější a ve své práci nejzarputilejší. Aby krav byl dostatek, přemlouvala místní, kteří měli plné chlévy, ať vstoupí do družstva a přivedou tam své dojnice... však je to ku prospěchu všech. Organizovala pak slavnostní svod a ustájení darovaného dobytka, nechala novým družstevníkům hrát v obecním rozhlase lidovky, psala o nich články do zemědělského týdeníku Nové Přerovsko, aby je povzbudila a utvrdila, že se rozhodli dobře. S mnohými si to ale v Dluhonicích kvůli tomu rozházela, zazlívali Albíně, že podlehla nesmyslné bolševické ideologii, stala se přísluhovačkou systému, který lidem krade jejich majetky a ze sedláků dělá chudáky. Jen ti, kteří už do družstva dříve vstoupili a darovali svá pole dobrovolně pro společné hospodaření, byli k jejím snahám shovívaví a chápaví.

Málokdo ale věřil, že ji k tomu všemu vedla láska k mléku, nikoliv prospěchářství. Ona věděla své... Když nadojené litry přelávala do družstevních konví, a ty pak posílala do mlékáren, zaplavovalo ji štěs-

tí. A nestyděla se, když chodila po vesnici a posměšně zpívala těm posledním šesti nerozhodnutým: *Okolo Dluhonic kulak se vleče. Gatě má rozbitý, do bot mu teče. Lesy mu sebrali a všecko pole. Proč jsi to nepropil, ty starý vole? Já jsem to nepropil, že ještě věřím, že se nám navrátí ten starý režim. Co sedláci, co děláte, koně máte, neoráte? Krávu dejte do kolchozu, koupíte si za ni kozu. Koza volá mé mé mé, do kolchozu né né né.*

Za tohle se nerděla. Styděla se ale za to, že slyší na nadbíhání zootechnika Otakara Šťastného, který se o ni už pár měsíců snažil... a ona mu před týdnem dala líbáním za kravínem najevo, že by jí možná nebyl proti srsti. Ve vynuceném manželství je léta nešťastná a všichni to v Dluhonicích vědí, vždyť ve svatojánském domě už ji drží jenom jejich malá Mína. Jenže Albína se bojí i klevet, rozvést se je ostuda, jediným rozvedeným manželstvím ve vesnici byli sousedé Součkovi, kteří chtěli včasnou rozlukou ve dvaadvacátém roce zachránit Ctirada Součka a jeho dceru Toničku před koncentrákem, kam musela jeho židovská manželka Elsa, ale stejně si i na ně o dva roky později gestapo došláplo. Od té doby před soud kvůli rozvodu nepředstoupil nikdo z Dluhonic – jen její myšlenky jí našeptávaly, jak by jí bylo dobře, kdyby dokázala opustit stavení Hanuše Paukrta a zahrázdit s někým jiným. A Otakar Šťastný se tvářil, že s ním by všechno ustála... že s ním by – nomen omen – byla zase šťastná.

I proto se dnes na Otu těší, teď jí stačí aspoň naděje. Vyhlídky, že kdyby chtěla...

Je v práci už od pěti od rána a za tu dobu se byla šestkrát kontrolovat u zrcadla zavěšeného nad umyvadlem. Načeše si vždycky ofinu pod šátkem, upraví plášť, tajně si i řasy namalovala a líčka přepudrovala, i když sama peskuje ostatní ženské, že paráda do kravína nepatří.

Dnes je ale rozechvělá a ví proč. V deset přijde Ota, aby dojičky naučil novému způsobu krmení, které by mělo prospět žaludkům a zdraví krav. Připravena jsou tu už čtyři oddělená bednění, učit se budou záporu studenou vodou.

Otakar přichází něco po desáté, ošetřovatelky z Albíniny skupiny se k němu slétnou jako vosy. Téměř nábožně mu naslouchají, když říká: „Řezanku budete vrstvit s okopaninami, s jetelovými drolky. Slámu smočíte, zatížíte dřevěnou deskou a izolujete suchou slámou. Za tři dny zkrmíte. Postupně budete plnit a zkrmovat vždycky jedno bednění.“

Albína si u toho všimne, že má Ota moc pěkné ruce... takové hladké na zootechnika, s nehty pečlivě zastřiženými do kulata. A je celkově jemný – má hebkou, takřka chlapeckou tvář bez vousů a útlou postavu; a ona má ráda drobné muže, nevyvolávají v ní tolik bázně jako velcí chlapi, urostlí a hranatí jako třeba její manžel Hanuš.

Pondělí 23. června 1958: Zítřka je svatého Jana, a to je pro náš dům velký svátek. Budeme od dnešní noci sbírat nezralé ořechy a z nich dělat ořechovku, likér, naložíme je na kyselo, na sladko i do slaného nálevu. Jak já se těším! Později sem dopíšu i recepty, které mi tatínek nadiktuje.

Hanuš Paukert zasvětil svůj život chemii. Kromě ní ho už od mládí nezajímalo skoro nic. Vystudoval průmyslovku, pak vysokou školu zaměřenou na anorganickou chemii – a po ní šel v sedmadvacátém roce pracovat do přerovské První moravské rolnické továrny na soustředěná hnojiva a lučebniny, které se dnes říká jednoduše *chemička* a lidi ji nemají rádi, protože mají předsudky. Začínal u nové výroby kyseliny, a když viděl, jak se denně valí z továrny osmadvacet tun monohydrátu, úplně ho to pohltilo. Pak ve výrobě superfosfátů přežil hospodářskou krizi. Po válce byl mistrem v dílně umělé rohoviny. A dnes vede výrobu insekticidu *Dynocid*, který likviduje mandelinku bramborovou. Aspoň tím si u místních zemědělců vylepšil pověst... jinak nemohli kvůli zápachu přijít Dluhoničtí blízké chemičce a jejím zaměstnancům na jméno.

I svatojánská zahrada měla pro Hanuše význam čistě z chemických důvodů. Nebavilo ho pečovat o stromy – to přenechával své matce –, jeho zajímal jen výsledek v podobě zelených plodů, ze kterých pak dostával to nejlepší, co nezralé ořechy mohou vydat. Byla to hotová alchymie, kterou on vlivem tradice i svého zájmu ovládal jako nikdo jiný. Proto pro něj byl 24. červen takřka posvátným dnem. V práci už roky věděli, že třidvacátého zmizí, aby vyměnil svůj velín za zahradu... a pak je poctí delikatesou v podobě sladkých zavařených ořechů a výtečnou pálenkou, která štípe na jazyku a do očí vhání slzy, ale když pak sklouzne do žaludku, je to jako sametové pohlazení.

Letos připadlo svatého Jana na úterý, a protože mírně pršelo, vzal si Hanuš raději dovolenou i ve středu. Jeho máma, ač pětasedmdesátiletá, byla pořád dost čiperná na to, aby dokázala lézt po žebříku, sklízet a tahat koše od stromu ke stromu... zatímco jeho žena po-

dobnou práci odmítala, jí byly nezralé ořechy odporné a povinnosti kolem nich se jí ošklivily. Porodila jim ale Mínu, budoucí dědičku jejich království, která ochotně pomáhala se vším, co si svatojánské ořechy žádaly. Přičítal Albíně alespoň k dobru, že nereptala, když psal Míně omluvenku do školy... bylo žádoucí, aby od začátku do konce čichala k řemeslu, ke kterému jako jediná dostává rodinný klíč, tajemství ověřené čtyřmi předešlými generacemi.

Začínají o půlnoci, to nastává takřka rituální čas jen pro ně. Pro Hanuše, Julianu a Mínu. Stojí před prvním stromem, který roste hned za brankou, jež dělí malý dvůr od zahrady. První se pomodlí ta nejstarší z nich, děkuje za úrodu a prosí božský ořešák, aby vydal své nezralé plody, okolo nichž se ještě nevytvořila dřevěná skořápka. Omlouvá se stromu i za to, že z něj bude trhat listy ke svaření ve vodě, což potom použije jako odvar na kloktadla a výplachy. Menší část samotných plodů bude naložena do kořeněného sirupu z cukru, něco bude upraveno naslano, část poputuje do sudu a stane se z ní ořechovice. Juliana si udobřuje Pánaboha tvrzením, že všechno bude spotřebováno pro dobro lidského zdraví. Ujišťuje ho: „Žadny ořýšek nepřýjde nazmar...“ Hanuš už mezitím špičkou nožíku píchá do prvního plodu, aby si ověřil, že je měkký, a tedy dostatečně připravený. Před prací si připijí čajem, který Juliana podle jejich tradice připravila, je v něm kopřiva, listy pampelišky, jitrocele, řebříčku, květy sedmikrásky, listy vlašského ořechu, břízy, jetele i přesličky a květ měsíčku. Všeho po třech kusech, aby správně odměřená porce přinesla tělu potřebnou sílu.

Na práci jim svítí měsíc, mírně zastíněný mraky, které vlahým deštěm kropí zahradu. Naštěstí je déšť řídký, ničemu nepřekáží, jen mírně ředí vzduch. Všichni tři

plní koše a každý si přemýšlí nad svým, užijí si společně jen východ slunce, které se krátce před pátou hodinou vyloupne nad střechou stavení. Končí něco po šesté, Juliana běží ohřát slepičí polévku ze včerejška, snědí si ji na dvorku, přikusují k ní chleba, aby se nasýtili a nabrali z ní energii k další práci. Teď je čeká spánek, odpočinek nutný k tomu, aby zase krátce po poledni vstali a pustili se do díla – budou až do noci zelené plody propichovat jehlou a dávat do kádě s vodou. Pak každý den po dobu dvou týdnů musejí vodu vyměňovat, aby z ořechů vypláchli palčivě hořkou chuť a nahradili ji sladkostí. Z cukru uvaří hustý sirup a macerované ořechy jím zalijí, cukr postupně nahradí v oříškách vodu a dojde k jejich proslazení, pokud tedy v tom postupu nic nepokazí. Až se hodnoty zastaví na požadované cukernatosti – což bude hlídat Hanuš –, sirup slijí a dochutí speciální směsí koření, která Míně voní Vánocemi. Nakonec proslazené ořechy naplní do skleniček, budou je zavařovat a ukládat do spižírny, odkud poputují k zákazníkům. Na výrobu dostali od státu milostivou výjimku, odvádět však musejí takové daně, že už se jim to ani nevyplatí, jenže tajný rodinný recept je zavazuje. Hanuš se ale mnohem víc těší na to, až vyrobí ořechovici, má k tomu u domu nachystané soudky s pálenkou, kde si užívá všech procesů, které mu nakonec vydají voňavou životadárnou tekutinu. Něco bude pro něj, pár flašek rozdá, zbytek zpeněží – oficiálně i načerno. Prodával ořechovici lidem i za války, kdy mu za nedovolené přechovávání lihu hrozila kulka do hlavy... ale neuměl si pomoci, byla to jeho pýcha. Když nácci odtáhli ze země, myslel si, že teď se pro jeho podnikání otevírají zase brány, ale ouha – v devětačtyřicátém si na něj došlápla obec, přišel mu tehdy úřední dopis, že na schůzi MNV bylo rozhodnuto řídit se

směrnici číslo 40 z 8. května toho roku a on je povinen odvádět obci dávku z lihových nápojů. I obec mu už upíjela z výdělků!

Do postele se Hanuš dostává po vydatné snídani až kolem deváté. Prohlíží si ruce, má je hnědé jako kubánská balička doutníků, ale on je na *juglon* zvyklý. Tmavé barvivo z ořechů, které ulpí na kůži, patří k jeho stavovské hrdosti – ze zásady si proto nikdy nebere rukavice. Jen Míňe je vnutili, nebylo by rozumné, kdyby do školy přišla špinavá, zbytečně by na sebe upozornila – a to by ona nerada. Chce být vždycky nenápadná, někdy Hanušovi přijde, že až neviditelná, netouží vyčuhovat, sama je schovaná ve své skořápce... přesně jako ten ořech z jejich zahrady. Povahou i podobou je po Albíně, ani na svých dvanáct a půl nevypadá, jak je drobná a hubená, byť jí babička denně vyvaňuje a podstrojuje. Je nejmenší z celé třídy, na každé školní fotce vypadá, jako by omylem zabloudila mezi starší žáky, nohy a ruce má jako sirky, stejně slabé má i světlé vlasy, jsou řídké a lámavé, zastřižené jen pod uši, protože dál nedorostou. Oči má ale krásné, velké a výrazné, vystupují z jejího dětského obličejí jako trnky. Hanuš svou dceru miluje víc než kohokoliv jiného na světě.

Převaluje se v posteli a nemůže usnout, i když by měl. Vždyť je tak unavený, ruce skoro necítí, paže má jako v ohni, svaly napnuté. Jenže jemu se pořád honí v hlavě to, co mu včera řekla s mírnou výčitkou máma. Prý: „Mina se pta, proč mate s Albinou oddělene postele. Měl by ses připravit, Hanušy!“ Připravit... pche, a jak? Má to nebohé dítě zasvěcovat do světa dospělých starostí? Blbnout holce hlavu? Vysvětlovat, že je na světě proto, aby měl kdo zdědit tenhle svatojánský dům? Vyložit jí karty na stůl? Vždyť má teprve dvanáct a půl!

Přitáhne si pruhovanou peřinu na prsa, otočí se na bok, až postel pod jeho mohutnou postavou zavrže. Dívá se na Albínino pečlivě zastlané lůžko, na kterém trůní Bohunka s porcelánovou hlavičkou, na temeni už mírně oprýskanou; zakrývá ji proto čepeček uháčkovaný ze stejné nitě, ze které jsou vyrobené rozložené šaty, rozprostřené na peřinách jako ozdobná dečka. Panenka bylo to jediné, co si k nim do domu po svatbě přinesla... sama byla takřka ještě děčko, zatímco Hanuš ostrílený chlap, o dobrých pětadvacet let starší než ona... *pantáta*, jak se nechala slyšet, *dědek*, o kterého nestála. Brala si ho z donucení, na přání rodičů, pod pohrůžkou, že když si nevezme starého Paukrta, vyprovodí ji otec z domu a děčko, které už nosila v břiše, odloží do sirotčince. Svatební šaty oblékla pod nátlakem a nikdy si k němu cestu nenašla; nesnášela ho, byť se Hanuš snažil být aspoň dobrým přítelem, když už nemohl být mužem. Byl k ní otcovsky laskavý a pozorný, shovívavý a navrch všemu i vstřícný, když jí před časem nabídl, že smí mít milence, když on... jaksi nemůže! Podmínkou pro něj bylo utajení, nechce chodit po Dluhonicích s parohy, za které si ho budou chlapi v hospodě dobírat. Druhou podmínkou bylo, že ho nikdy nesmí opustit... však by mu měla být vděčná, že si ji vzal!

Nemůže usnout, točí se v posteli jako topinka na pánvi, je mu horko a stydno, když si vzpomene na svou svatbu. Dívá se na novomanželskou fotku v rámečku pod zrcadlem, a i v ní čte tu nepatříčnost, která jejich svatební den provázela. Dokonce takovou nepatříčnost, že je i farář sloužící v dluhonické kapli Povýšení svatého Kříže odmítl oddat, což byla záležitost na vesnické poměry nevídaná a potupná; nikdy Hanuš nezažil větší ponížení, než když mu Otec Prokop tuhle službu odmítl. Pokorně a s prosíkem šel žádat o povo-

lení k sňatku do kostela svaté Máří Magdalény ve vedlejší Předmostí, kde mu sice farář obřad slíbil, ale jeho vyčítavý pohled byl víc než výmluvný. A nebylo divu. K oltáři si ve dvačtyřiceti vedl čerstvě sedmnáctiletou Albínu, odrostlé dítě, které pod svatebními šaty ukrývalo šest měsíců starý plod, jenž viditelně vzdouval nevěstino břicho. Pro Hanuše bylo ale důležité, že má dědice... však komu by svatojánský dům připadl, kdyby neměl potomka? Zpropadenému státu, kterému nevěřil? Poprvé ztratil iluze v osmatřicátém roce, kdy přišla se všemi tragickými důsledky Mnichovská zrada. Podruhé o deset let později, kdy komunisti vzývali Vítězný únor, který pro něj nebyl vítězstvím, nýbrž prohrou všech těch, kteří měli o poválečném uspořádání země spravedlivější představu. Naposledy v třiapadesátém, kdy padla měna, a on přišel o peníze, které strádal do budoucna pro jejich Mínu. Škudlil, aby jednou nebyla tak nuzná nevěsta jako její máma... a ze dne na den přišel o všechno, co ukládal ze své práce v chemičce i z výdělků za svatojánské ořechy.

Zavře oči, i když se do pohybu víček spíše nutí, ale slyší přicházet Albínu a nechce čelit jejím otázkám, proč ještě nespí. Vklouzne do ložnice po špičkách, aby ho nebudila, dřevěná podlaha zakvílí až u skříně, kterou právě odemyká. Hanuš pootevře levé oko a tajně svou ženu pozoruje. Je cítit kravínem, i když před pár minutami slyšel, jak se v koupelně sousedící s ložnicí sprchuje. Ani mýdlo ale nepřekrylo pach, který už má vetknutý do kůže i vlasů až po jejich kořínky. Sundává si koupací plášť a chystá si krásné letní šaty... netuší, že ji muž sleduje, kdyby to věděla, hned by si tělo zastínila paravánem, který tam pro ten účel má. Hanuš si užívá pohledu na ni, je tak malá a hubená, že pociťuje touhu ji ochraňovat, i když ona o jeho statné paže nestojí. Její

pas je tak útlý, že skoro vylučuje, že kdy mohla v břiše odnosit tříkilovou Mínu. Prsa má drobná, pevná, ale pro něj jsou stejně nedotknutelná jako ta porcelánová panenka, na kterou nesmí nikdo sáhnout.

Dívá se, jak se Albína obléká. Bavlněné zelené šaty s páskem podtrhnou její krásu, která pro něj ale není, na hlavu si uvazuje béžový šátek s drobnými puntíky, který jí vloni daroval k Vánocům. Zaškube mu pod víčky, když si uvědomí, že se možná takhle nestrojí na dnešní dopolední schůzi družstevníků, ale pro toho zootechnika, jak mu včera pohoršeně našeptávala máma. Prý se má mít na pozoru – nesmí dovolit, aby se někde pelešila a dělala rodině ostudu! Jenže jak to má zařídit? Křičet na ni? Vyhrožovat? Pevně zavírá oči, nechce myslet na věci, které se dějí bez něj, a on je nemůže ovlivnit. Nasává do nosu Albíninu živočišnou vůni a konečně upadá do spánku.

Když jej po poledni přijde matka probudit, je celý nevyspaný, rozlámaný a našťvaný. U ořechů se z rozmrzelosti rozebere a pohledem na ně potěší, úroda byla letos skvostná. To bude litrů pálenky! Nejvíce jí tradičně prodá svým kamarádům Řehořovi Farnému a hlavně Blažej Bartošovi, který jej do celého toho obchodu s Albínou namočil. Nabízel mu ji tehdy za úplatek jako nějaké chovné zvíře... ale on je mu za ten *obchod* dodnes vděčný.

Blažej Bartoš se vždycky rád napil. A pokaždé k tomu našel důvod i omluvu.

V mládí uměl svou slabost pro pálenku krotit, měl spoustu plánů do budoucna a po boku ženu Růžu,

na které lpěl. V devětadvacátém roce, ještě před krizí, dokázal vlastníma rukama postavit pro rodinu malý příbytek ve čtvrti Stará Bečva; domek o dvou pokojích a jednom chlévě vybudoval na plácku kousek od řeky, která pro něj byla zdrojem hojnosti. Pár metrů od domu nahodil udičku a málokdy přišel s prázdnou – pod vodou se hojně proháněli boleni, štiky, jelci i ostroretky, a on je lákal na těstíčko z mouky. Pytláčil i za protektorátu, kdy Němci pohyb na Bečvě bedlivě sledovali a zloděje nemilosrdně trestali smrtí, ale ani to ho nezastavilo. Vidina oběda, za který nevydá ani korunu, byla silným motivem.

Ostatně, Blažej si vždycky rád přilepšil a vždy to obhajoval svou rodinou, rád o sobě říkal, že je zkrátka shánčlivý... žádný zloděj. O Dluhonických velkohubě prohlašoval, že to jsou hanáčtí lakomci, ale zrovna on byl známý hrabivec. Pracoval v transformační stanici, které se tu říkalo jednoduše *rozvodna*, stála od roku 1930 na okraji Dluhonic a byla důležitým styčným bodem přerovské elektrárny, jež dodávala proud do tisíců domácností. Když po okupaci darovala továrna Dluhonicím polovinu cihel z ochranných zdí na stavbu nové sokolovny, byl jedním z prvních, kdo se s vervou pustil do bourání. Společně s dalšími chlapy zeď rozebrali, cihly očistili a odvozili na vozíku po ní dráhy před bránu u hradla. Rozbité kusy naházeli do rybníku u rozvodny a dali se do počítání dobrých cihel. Bylo jich něco přes osmdesát tisíc a Blažej pojal myšlenku, že na sokolovnu to stejně nevystačí – a přece se tam nedřeli proto, aby pak vzácný materiál dali zadarmo spolu a obci, která je beztak škube. Všechno to rozpočítal, podělil počtem pracantů, a k domku si na trakaři odvezl tisíc devět set padesát pět cihel, kterými obehnal svůj pozemek. Nakonec nebylo žalobce, nebylo

soudce... prošlo jim to, když i Řehoř Farný nad nimi přivřel obě oči.

Přilepšoval si na konci války také na železnici, která vedla Dluhonicemi a byla důležitou dopravní cestou. Nákladní vlaky tu stály i několik hodin takřka bez dozoru, a jeho napadlo podívat se na ně blíže... však nepůjde o krádež – naopak, on tím přece bude škodit nenáviděným Němcům! Strhl pro ten nápad i další Dluhonické, rabovali vagony, shazovali z nich uhlí, později také obilí, jednou měli štěstí na kuchyňské náčiní, mouku a cukr... To už bylo v samotném závěru války, kdy Sověti postupovali a přesun německých vojsk způsoboval na kolejích zmatek, všechno ještě komplikovaly sabotáže a destrukce kolejí. Nejbizarnějším jeho úlovkem byly v té době hedvábné padáky, které tahal domů a ukládal je do truhly. Nabádal svou ženu, aby si z nich nechala ušít halenku, však látka je to navýsost kvalitní a mnoho sousedek z Dluhonic s padáky takto naložilo – ale jeho Růža byla k nabídce netečná. V té době už ji nezajímalo nic, jen seděla, hleděla do zdi, ve světlých chvilkách pak psala dopisy svým korespondenčním přítelkyním, které měla už léta napříč republikou. Psaní ji uklidňovalo, ale neléčilo.

Blažej si při vzpomínce na svou ženu povzdechne.

Zpětně si vyčítá, že jen hrabal pro rodinu, ale jinak se o ni moc nezajímal. Zabezpečil ji, ale každou volnou chvíli se v kůlně mezi náradím opíjel Hanušovou ořechovici, které se nemohl nikdy dost nabažit. Večer se domů vracel vratký, otupělý a nevšímavý. Otrásla jím až smrt malého Jožina. Pak přišla ženina netečnost, která na ni po pohřbu jejich jediného syna klekla jako mora... těžký a zlý duch, který ji začal tlačit, dusit a snad i pít krev, musela jí ta neviditelná bestie sát i z prsou, protože bradavky jí naběhly a zanítily se, tělo oslabily horeč-